

Bureauonderzoek

Ruskenstuk te Meppel gemeente Meppel

Opdrachtgever

Search Ingenieursbureau
Postbus 83
5473 ZH Heeswijk

Projectleider
drs. D. Hagens

Status:**CONCEPT****Projectnummer**

Synthegra Rapport S100056

Autorisatie

drs. E.A. Schorn (senior prospector)

Paraaf**Datum**

12-03-2010

Project: Bureauonderzoek, Ruskenstuk te Meppel
Projectnummer: S100056

Colofon

Opdrachtgever: Search Ingenieursbureau
Project: Ruskenstuk te Meppel
Projectnummer: S100056
Titel: Bureauonderzoek, Ruskenstuk te Meppel
Datum: 12-03-2010
Projectleider: drs. D. Hagens
Auteurs: drs. D. Hagens (historicus), drs. S.M. Koeman (fysisch geograaf)
Tekenaar: dhr. J. Heersink (GIS/CAD-specialist)
Autorisatie: drs. E.A. Schorn (senior prospector)
Druk: Synthebra bv, Doetinchem
ISSN: 1874-9771

Synthebra bv

Doetinchemseweg 61a, NL-7007 CB Doetinchem
Telefoon +31 (0)88 81 81 981, Fax +31 (0)88 81 81 989, Internet: www.synthebra.nl
Bankrelatie Friesland Bank, nr. 295191155, BTW nr. NL819631288B01, HR 01115557

© Synthebra bv, 2010

Project: Bureauonderzoek, Ruskenstuk te Meppel
Projectnummer: S100056

INHOUD

Administratieve gegevens	4
1 Inleiding	5
1.1 Onderzoekskader	5
1.2 Onderzoeksdoel en vraagstellingen	5
1.3 Ligging en huidige situatie plangebied	6
2 Bureauonderzoek	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Landschapsgenese	7
2.3 Archeologische waarden in en rondom het plangebied	13
2.4 Historische ontwikkeling	14
2.5 Gespecificeerde archeologische verwachting	17
3 Conclusies en aanbevelingen	18
3.1 Inleiding	18
3.2 Conclusies / beantwoording onderzoeksvragen	18
3.3 Aanbevelingen	19
4 Samenvatting	20
4.1 Inleiding	20
4.2 Specifieke archeologische verwachting	20
4.3 Aanbeveling	20
Literatuur en kaarten	21

Bijlagen:

Bijlage 1: Overzicht van de relevante geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 2: Combinatiekaart IKAW, AMK en Archis waarnemingen

Afbeelding voorblad: Oosterboer en omgeving op de kaart van Johannes Blaeu uit 1634 (Bron: www.nl.wikipedia.org).

Project: Bureauonderzoek, Ruskenstuk te Meppel
Projectnummer: S100056

Administratieve gegevens

Toponiem	: Ruskenstuk
Plaats	: Meppel
Gemeente	: Meppel
Provincie	: Drenthe
Projectnummer	: S100056
Bevoegde overheid	: gemeente Meppel
Opdrachtgever	: Search Ingenieursbureau
Uitvoerende instantie	: Synthegra bv
Onderzoeksmelding (ARCHIS)	: 39.866
Datum onderzoeksmelding	: 08-03-2010
Onderzoeksnummer (ARCHIS)	: nog te bepalen
Kaartblad	: 21F
Periode	: laat-paleolithicum tot en met de nieuwe tijd
Oppervlakte	: circa 6.900 m ²
Perceelnummer(s)	: sectie M, perceel 2198
Grond eigenaar / beheerder	: Schuitema Vastgoed bv
Grondgebruik	: bebouwd en parkeerplaats
Geologie	: Fluvioperiglaciale afzettingen (Formatie van Bortel) bedekt met dekzand (Laagpakket van Wierden, Formatie van Bortel), eventueel afgedekt met veen (Formatie van Nieuwkoop)
Geomorfologie	: Vlake van ten dele verspoelde dekzanden
Bodem	: Veldpodzolgronden, beekerdgronden, moerige eerdgronden of moerige podzolgronden
Depot	: Documentatie zal worden aangeleverd aan het Depot van Noord-Nederland te Nuis

De onderzoekslocatie wordt omsloten door de volgende 4 coördinaten:

noordwest	X: 211.168	Y: 523.621
noordoost	X: 211.245	Y: 523.621
zuidoost	X: 211.245	Y: 523.511
zuidwest	X: 211.168	Y: 523.511

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

Synthegra heeft in opdracht van Search Ingenieursbureau een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een terrein aan de Ruskenstuk in Meppel (afbeelding 1.1, rode kader). De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen uitbreiding van een winkelcentrum. De oppervlakte van de uitbreidingen binnen het terrein bedragen in totaal circa 290 m² (afbeelding 1.1, blauwe kaders).

De diepte van de toekomstige bodemverstoring is op dit moment onbekend, maar uitgaande van de aanleg van bouwputten voor de bebouwing zal de bodem waarschijnlijk tot in het archeologische niveau worden verstoord, dat in dit gebied vanaf 30 cm beneden maaiveld verwacht kan worden.

Door de graafwerkzaamheden die zullen gaan plaatsvinden, kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden in het gebied verloren gaan. Daarom is op basis van het Verdrag van Malta, waaruit de Wet op de Archeologische Monumentenzorg uit 2007 is voortgevloeid, voorafgaand aan de graafwerkzaamheden archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1.¹

De bevoegde overheid, de gemeente Meppel, zal de resultaten van het onderzoek toetsen en een selectiebesluit nemen.

1.2 Onderzoekdoel en vraagstellingen

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting aan de hand van bestaande bronnen over bekende of verwachte landschappelijke, historische en archeologische waarden.

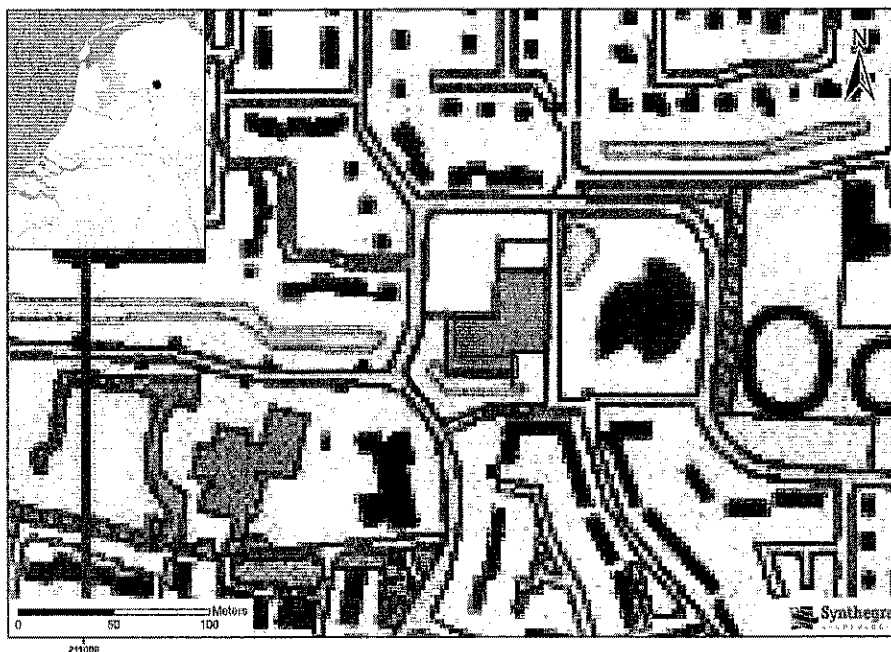
De volgende onderzoeksvragen zullen, indien mogelijk, worden beantwoord:

- Wat is de opbouw van de ondergrond en het verwachte bodemtype?
- Zijn er binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, wat is de locatie, omvang, diepteligging, aard, kwaliteit, datering en de landschappelijke context daarvan?
- Wat is de archeologische verwachting van het gebied buiten de reeds bekende AMK-terreinen?
- Zijn er binnen de verwachtingszones specifieke aandachtslocaties aan te geven (zandkoppen of -ruggen, veentjes, historische bebouwing en infrastructuur)?
- Wat is er bekend over bodemverstorende ingrepen in het plangebied? Is er bijvoorbeeld informatie over ontgroningen, bodemsaneringen, egalisaties, diepploegen en landinrichting?
- Welk vervolgonderzoek is er nodig om de door het bureauonderzoek in beeld gebrachte specifieke archeologische verwachting te toetsen?

¹ SIKB 2006a.

1.3 Ligging en huidige situatie plangebied

Het plangebied is circa 6.900 m² groot en ligt aan de Ruskenstuk in Meppel (afbeelding 1.1, rode kader). Het terrein wordt in het westen begrensd door de straat Ruskenstuk, in het noorden en oosten door de straat Bouwkamp, in het zuiden door de straat Osseweide en in het zuidwesten door de Brandemaat. Het plangebied is deels bebouwd (huidige winkelcentrum) en bestaat deels uit parkeerplaatsen. De grootte van de voorgenomen uitbreidingen bedragen in totaal circa 290 m² groot en bevinden zich ten noorden, ten westen en ten zuiden van de bestaande bebouwing (afbeelding 1.1, blauwe kaders). De hoogte van het maaiveld bedraagt circa 1,1 m +NAP (Normaal Amsterdams Peil).²

Afbeelding 1.1: Het plangebied op de Topografische Kaart van Nederland 1:25.000 aangegeven met het rode kader en de uitbreidingen zijn aangegeven met de blauwe kaders (Bron: TOP25raster 1998. Topografische Dienst Nederland, Emmen).

² Hoogteligging van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) in m NAP geraadpleegd op www.ahn.nl

2 Bureauonderzoek

2.1 Inleiding

Tijdens het bureauonderzoek is met behulp van bestaande bronnen een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied opgesteld. Dit is gedaan door het raadplegen van voor de archeologie relevante (schriftelijke) bronnen. Voor het bureauonderzoek zijn met name gegevens over bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied verzameld. Dit is aangevuld met historisch en fysisch-geografisch onderzoek, waarbij informatie over vroeger grondgebruik is verkregen door de analyse van historische kaarten en tevens gegevens over de geologie, geomorfologie en bodem zijn bestudeerd.

2.2 Landschapsgenese

Voor het bepalen of, waar en uit welke periode archeologische resten kunnen worden verwacht, zijn gegevens over de landschapsgenese verzameld:

- Geologische Kaart, schaal 1:600.000
- Geomorfologische Kaart, schaal 1:50.000
- Bodemkaart, schaal 1:50.000
- Relevante achtergrondliteratuur

Voor de geologische beschrijving is gebruik gemaakt van de Lithostratigrafische Indeling van de Ondiepe Ondergrond.³ Zie voor een overzicht van de geologische en archeologische perioden bijlage 1.

Geologie en geomorfologie

Meppel ligt op de overgang van het pleistocene zandgebied in het zuiden en oosten naar het veengebied in het westen en noorden. Het landschap heeft zijn huidige vorm vooral tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (circa 115.000 – 11.755 jaar geleden) en de daarop volgende warme periode het Holoceen (vanaf circa 11.755 jaar geleden tot heden) gekregen. Volgens de Geologische overzichtskaart van Nederland liggen in het plangebied afzettingen aan het oppervlak die zijn afgezet in de laatste ijstijd, namelijk fluvioperiglaciale afzettingen bedekt met dekzand.⁴

In het Weichselien heeft het landijs Nederland niet bereikt, maar is het klimaat wel koud en droog. Gedurende een zeer koude periode, het Pleniglaciaal (circa 75.000 – 15.700 jaar geleden), is de ondergrond periodiek permanent bevroren geweest en heeft het regen- en sneeuwsmeltwater over het oppervlak afgestroomd. Hierdoor zijn fluvioperiglaciale afzettingen gevormd en dalen (verder) uitgesleten. Op de geomorfologische kaart is te zien dat de wijk Oosterboer, waar het plangebied ligt, tussen twee van dergelijke dalen in ligt (afbeelding 2.1, code 2R1 en 2R4).⁵ Later in het Holoceen zijn hier de beken de Reest en de Wold Aa doorheen gaan stromen. De fluvioperiglaciale afzettingen zijn zeer divers en bestaan uit fijn en grof zand, soms met grind, leemlagen en plantenresten en worden tot de Formatie van Boxtel gerekend.⁶ Deze afzettingen bevinden zich in de diepere ondergrond van het plangebied.

De fluvioperiglaciale afzettingen zijn later grotendeels bedekt met dekzand. In de koudste en droogste perioden van het Weichselien, met name tijdens het Laat Pleniglaciaal (circa 26.000 – 15.700 jaar geleden) en in sommige perioden van het Laat-Glaciaal (circa 15.700 – 11.755 jaar geleden) is de vegetatie vrijwel

³ De Mulder e.a. 2003 en via www.dinoloket.nl: Dinoloket, Standaarden, Lithostratigrafische Nomenclator van de Ondiepe Ondergrond.

⁴ TNO Bouw en Ondergrond 2008.

⁵ Geraadpleegd op www.archis2.archis.nl, het registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

⁶ Berendsen 2004, 189.

verdwenen geweest. Hierdoor heeft op grote schaal verstuiving opgetreden en is dekzand afgezet.⁷ Dit (vaak lemige) zand is kalkloos, fijnkorrelig (150 – 210 µm), goed afgerond, goed gesorteerd en arm aan grind en wordt tot het Laagpakket van Wierden van de Formatie van Bostel gerekend.⁸ Het reliëf, dat hierbij in het landschap is ontstaan, wordt gekenmerkt door vlaktes, depressies en dekzandkopjes, afgewisseld met langgerekte ruggen. Het plangebied is niet gekarteerd op de geomorfologische kaart, omdat het binnen de bebouwde kom van Meppel ligt (afbeelding 2.1).⁹ De Oosterboer ligt in een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden, die eventueel zijn vervlakt door veen en/of overstromingsmateriaal (code 2M14). Op het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN) is te zien dat de vlakte in werkelijkheid niet echt vlak is (afbeelding 2.2). Er zijn welvingen aanwezig die ruim een halve meter hoger liggen dan de vlakte. Het plangebied ligt relatief laag in de vlakte op circa 1,0 m +NAP. Circa 160 m ten oosten van het plangebied ligt een hogere welving, waarvan de hoogte van het maaiveld circa 1,8 m +NAP bedraagt.

In het Holoceen (circa 11.755 jaar geleden tot heden) is het klimaat warmer en vochtiger geworden. Het dekzand is door de toenemende vegetatie vastgelegd en de beken hebben zich ingesneden, waardoor beekdalen zijn ontstaan. De beken volgen de natuurlijke laagten in het landschap, zoals de eerder gevormde pleistocene dalen. Ruim 1 kilometer ten zuiden van het plangebied ligt het beekdal van de Reest en circa 600 m naar het noorden ligt het beekdal van de Wold Aa.

In deze periode is ook veen op het dekzand gevormd. Het veen wordt tot de Formatie van Nieuwkoop gerekend. Met name in het Atlanticum (circa 7.020 – 3.755 jaar geleden) is de veengroei sterk toegenomen.¹⁰ In eerste instantie heeft het veen zich op de lage plekken ontwikkeld, zoals de beekdalen, laagtes in de dekzandvlakte en de vlakte rond het huidige IJsselmeer. Het veen heeft zich geleidelijk uitgebreid over de aangrenzende hogere zandgebieden. Volgens de bodemkaart¹¹ is rond Oosterboer over grote oppervlakken een dunne veenlaag gevormd, ook wel moerige laag genoemd (afbeelding 2.3, code zWz, zWp en zVp). Op de hogere welvingen staat geen veen aangegeven (code Hn21, pZg23). Hier is geen veen gevormd of slechts een dunne laag. Door oxidatie en landbewerking zijn dunne lagen veen verdwenen. Het plangebied is vanwege de ligging in de bebouwde kom niet gekarteerd op het kaartmateriaal, maar gezien de relatief lage ligging in de dekzandvlakte is de kans groot dat het plangebied in het verleden bedekt is geweest met veen. Afhankelijk van de oorspronkelijke dikte van de veenlaag, zal tegenwoordig nog een veenlaag, in het plangebied aanwezig zijn.

⁷ Berendsen 2004, 113.

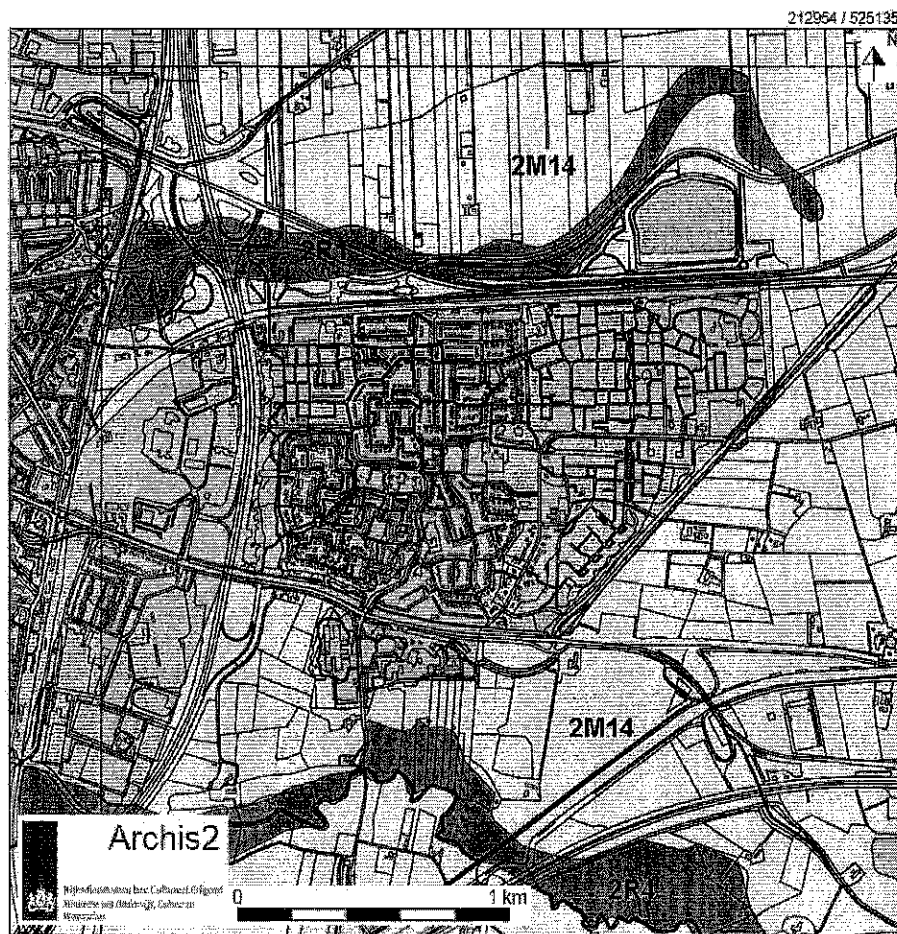
⁸ Berendsen 2004, 190.

⁹ Geraadpleegd op www.archis2.archis.nl, het registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

¹⁰ Berendsen 2004, 223.

¹¹ DLO-Staring Centrum 1994, blad 21 Oost Zwolle.

Project: Bureauonderzoek, Ruskenstuk te Meppel
Projectnummer: S100056

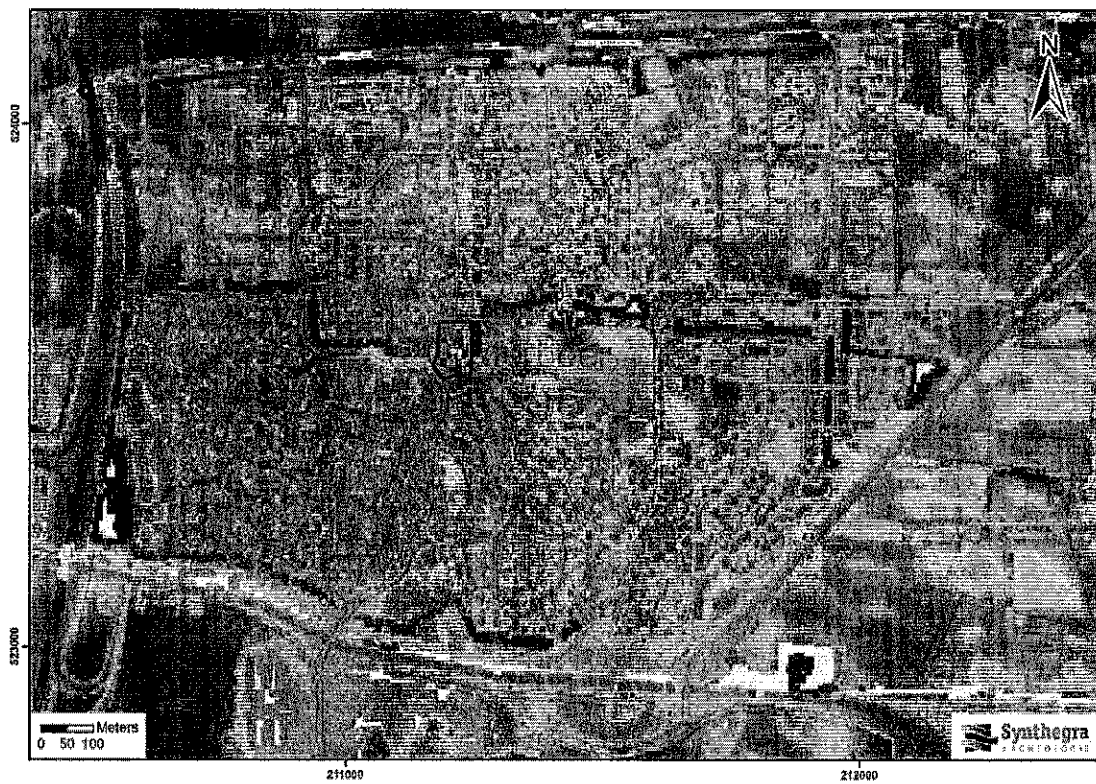
209661 / 521842

LEGENDA

- 2M14 Vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (vervlakt door veen en/of overstromingsmateriaal)
- 2R1 Dalvormige laagte met veen
- 2R4 Beekdalbodem met veen

Afbeelding 2.1: Ligging van het plangebied op de Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000, aangegeven met het rode kader (Bron: www.archis2.archis.nl).

Project: Bureauonderzoek, Ruskenstuk te Meppel
Projectnummer: S100056

LEGENDA

Rood : 2,0 – 4,0 m +NAP
Oranje : 1,4 – 2,0 m +NAP
Geel : 1,2 – 1,4 m +NAP
Groen : 0,9 – 1,2 m +NAP
Lichtblauw: 0,7 – 0,9 m +NAP
Donkerblauw: 0,2 – 0,7 m +NAP

Afbeelding 2.2: Ligging van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN), aangegeven met het rode kader (Bron: www.ahn.nl).

Bodem

Het plangebied is niet gekarteerd op de bodemkaart,¹² omdat het binnen de bebouwde kom van Meppel ligt (afbeelding 2.3). Op basis van de landschappelijke ligging en de aangrenzende kaarteenheden kan wel een uitspraak worden gedaan over de bodemtypes die verwacht kunnen worden. Het plangebied ligt in een dekzandvlakte van verspoelde dekzanden. Op de bodemkaart is te zien dat hier diverse bodemtypes voorkomen, zoals veldpodzolgronden (code Hn23), laarpodzolgronden (code cHn23), beekeerdgronden (code pZg23), moerige eerdgronden (code zWz), moerige podzolgronden (code zWp) en meerveengronden (zVp). In de regel zijn in de relatief hoger gelegen gebieden podzolgronden ontwikkeld en in de lagere delen eerdgronden. In omgeving van het plangebied is het moeilijk om deze relatie één op één te koppelen, zoals blijkt uit een vergelijking van het AHN kaartbeeld (afbeelding 2.2) en de bodemkaart (afbeelding 2.3). Dit betekent dat alle bodemtypes in principe in het plangebied kunnen voorkomen, al is een eerdgrond het meest waarschijnlijk vanwege de relatief lage ligging. In de onderstaande tekst worden de verschillende bodemtypes toegelicht.

In het dekzand vindt het natuurlijke proces podzolering plaats. Door infiltrerend regenwater worden kleine deeltjes zoals ijzer, aluminium en lutum uitgespoeld, ook wel uitloging genoemd.¹³ Deze deeltjes worden door het water naar beneden getransporteerd en spoelen daar in. De podzolgronden bestaan uit een humeuze, donkere bouwvoor (Ap-horizont), die circa 25 cm dik is, waaronder een E-horizont (uitspoelingshorizont) aanwezig is.¹⁴ Hieronder ligt de bruingekleurde B-horizont (inspoelingshorizont), die geleidelijk overgaat in de C-horizont. Afhankelijk van de vroegere bodembewerking is de oorspronkelijke A-, E- en/of B-horizont in meer of mindere mate intact. Bij de moerige podzolgronden ligt onder de bovengrond een veenlaag van 20-30 cm dik. Bij de meerveengronden is de veenlaag dikker, zodat de bodem als een veengrond kan worden geclassificeerd. In het dekzand dat onder het veen ligt, is echter meestal wel een podzolgrond ontwikkeld.¹⁵

Ten noorden van Oosterboer zijn de podzolgronden afgedekt met een plaggendek een dun plaggendek, waardoor ze zijn geclassificeerd als laarpodzolgronden. Het plaggendek van de laarpodzolgronden is 30 – 50 cm dik.¹⁶ Plaggendekken zijn ontstaan, doordat vanaf de late middeleeuwen op grote schaal het systeem van potstalbemesting werd toegepast. Plaggen zijn met mest van het vee vermengd en op de akkers uitgespreid om de bodem vruchtbaarder te maken. In de loop van de tijd is een plaggendek op de oorspronkelijke bodem ontstaan. De bouwvoor van het plaggendek is donker gekleurd en circa 20-30 cm dik (Aap-horizont). Hieronder ligt het oudere niveau van het plaggendek (Aa-horizont), die meestal wat lichter van kleur is.

Wanneer de grondwaterstand te hoog staat, kan geen uitspoeling plaatsvinden en ontstaan eerdgronden, zoals beekeerdgronden. De beekeerdgronden hebben een zeer donker grijze tot donker roodbruine, humeuze bovengrond (Ap-horizont) van circa 25 cm dik,¹⁷ die direct op de C-horizont ligt. Deze eerdlaag is onder natuurlijke omstandigheden ontstaan. Op deze laaggelegen gronden wordt veel organisch materiaal geproduceerd, maar is de afbraak laag, vanwege de hoge grondwaterstand. Dit leidt tot het ontstaan van een eerdlaag. Bij de moerige eerdgronden ligt onder de eerdlaag een veenlaag van circa 20-30 cm dik.¹⁸

¹² DLO-Staring Centrum 1994, blad 21 Oost Zwolle.

¹³ De Bakker en Schelling 1989, 30.

¹⁴ De Bakker en Schelling 1989, 127.

¹⁵ DLO-Staring Centrum 1994, 78.

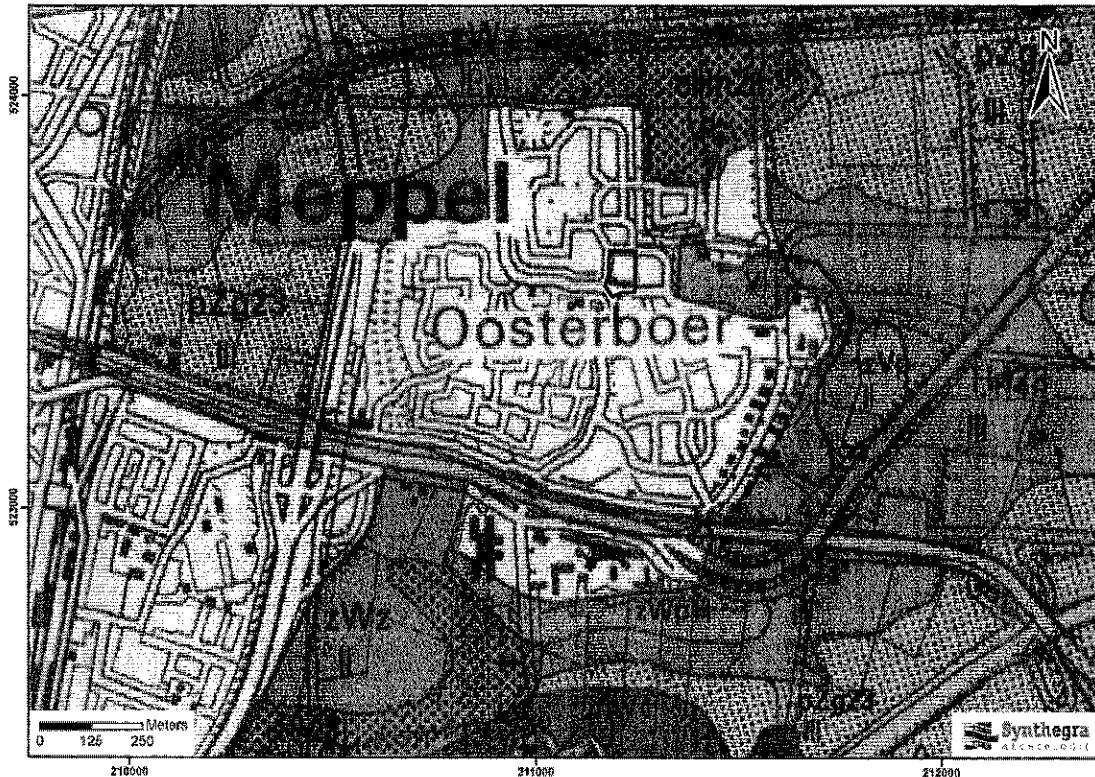
¹⁶ De Bakker en Schelling 1989, 125.

¹⁷ DLO-Staring Centrum 1994, 106.

¹⁸ Sitboka 1994, 86.

Project: Bureauonderzoek, Ruskenstuk te Meppel
Projectnummer: S100056

Op de bodemkaart is de gemiddelde grondwaterstand aangegeven door middel van zogenaamde grondwatertrappen. Het plangebied ligt relatief laag en zal waarschijnlijk gekenmerkt worden door een hoge grondwaterstand (grondwatertrap II of II). Dit betekent dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand binnen 40 cm beneden maaiveld (grondwatertrap II en III) en de gemiddeld laagste grondwaterstand tussen 50-80 cm beneden maaiveld (grondwatertrap II) of tussen 80-120 cm beneden maaiveld (grondwatertrap III) wordt aangetroffen.

LEGENDA

- Hn23 Veldpodzolgronden
- cHn23 Laarpodzolgronden
- pZg23 Beekerdgronden
- zWz Moerige eerdgronden met een zanddek en moerige tussenlaag op zand
- zWp Moerige podzolgronden met een humushoudend zanddek en moerige tussenlaag
- zVp Meerveengronden met zand ondieper dan 120 cm met humuspodzolgrond

Afbeelding 2.3: Ligging van het plangebied op de Bodemkaart van Nederland 1:50.000, aangegeven met het rode kader (Bron: DLO-Staring Centrum, blad 21 Oost Zwolle).

2.3 Archeologische waarden in en rondom het plangebied

In deze paragraaf wordt gekeken of binnen en rond het plangebied archeologische waarden bekend zijn. Hiervoor zijn de volgende bronnen binnen de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, de voormalige RACM) geraadpleegd:

- het Centraal Archeologisch Archief (CAA)
- het Centraal Monumenten Archief (CMA)
- Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS II)

Daarnaast zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- Archeologische Verwachtingskaart provincie Drenthe (POPII)
- De heer Willems van de Archeologische Vereniging Meppel

Op zowel de IKAW (Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden) van de RCE als op de archeologische verwachtingskaart van de provincie Drenthe is het plangebied niet gekarteerd, vanwege de ligging in bebouwd gebied. De verwachtingskaart van de provincie Drenthe is gebaseerd op de IKAW.¹⁹

Deze kaarten zijn indicatief en zullen voor het opstellen van een gespecificeerd verwachtingsmodel worden genuanceerd en gepreciseerd, aangezien uit deze kaarten niet blijkt wat de aard en ouderdom is van de te verwachten archeologische resten.

Uit de archieven en ARCHIS II van de RCE blijkt dat binnen het plangebied geen archeologische monumenten, waarnemingen en onderzoeksmeldingen aanwezig zijn (bijlage 2). Uit de directe omgeving (binnen een straal van 1 km) is één onderzoeksmelding bekend.zig zijn (bijlage 2). Uit de directe omgeving (binnen een straal van 1 km) is één onderzoeksmelding bekend.

Onderzoeksmeldingen binnen een straal van 1 km van het plangebied:

Onderzoeksmelding 39.775

Op 575 m ten zuiden van het plangebied ligt een terrein waar het ADC een bureauonderzoek uitvoerde. Aangezien de onderzoeksmelding in maart 2010 is ingegeven, staan de resultaten nog niet in Archis vermeld.

De lokale amateurarcheoloog, de heer Willems van de Archeologische Vereniging Meppel, is via email benaderd met de vraag of bij hem nog informatie uit het plangebied bekend is (die niet bij de RCE is gemeld). Er is nog geen reactie ontvangen.

¹⁹ www.drenthe.info

2.4 Historische ontwikkeling

Voor de historische ontwikkeling is historisch kaartmateriaal en relevante achtergrondliteratuur geraadpleegd, dat in onderstaande paragraaf is weergegeven.

Het grondgebied van het huidige Meppel vormde in de vroege middeleeuwen een ontoegankelijk veenmoeras. Als gebied om te vestigen was het weinig aantrekkelijk. Behalve op de rivierduinen, enkele kilometers ten westen en zuiden van Meppel, zijn dan ook weinig vondsten die wijzen op bewoning in de prehistorie. In de 8e en 9e eeuw werd het uitgestrekte veengebied van Zuidwest-Drenthe in cultuur gebracht. De eerste bewoners vestigden zich op de hogere stuwwallen die niet of nauwelijks door veen bedekt waren. Deze nederzettingen bestonden uit één, twee of soms drie hoeven. Algemeen wordt aangenomen dat deze nederzettingen pas na de 9e eeuw ontstaan zijn.²⁰

Meppel is ontstaan op een plaats waar verschillende beekdalen van het Drents Plateau samenkomen: een overwegend nat gebied met veel veen. De eerste bewoners hebben zich gevestigd op een dekzandkop die lag tussen de Havelter Aa, de Wold Aa en de Reest, waar de riviertjes uitmondten in het Meppelderiep.²¹ De eerste vermelding van Meppel dateert uit 1141 (afkomstig van een kopie van een akte uit de 15^e eeuw).²²

Het plangebied ligt ten oosten van de historische bewoningskern van Meppel. Het ligt direct ten westen van het voormalige buurtschap Oosterboer. Oosterboer vormde van oudsher een marke. Dit waren gemeenschappelijke gronden die in Drenthe met name in de 15^e en 16^e eeuw werden gesticht en verdeeld.²³ De eerste vermelding van deze marke, gelegen aan de waterloop Wold Aa (ten noorden van het plangebied), vinden we terug in het jaar 1428 als *Oesterboer*. De naam is afgeleid van 'oostelijk(e) (gelegen) woning(en)'.²⁴ De havezathe Evesingehus nabij Oosterboer wordt al rond 1300 genoemd.²⁵ In de 16^e eeuw kende Oosterboer zestien erven. Oosterboer is in de tweede helft van de 20^e eeuw opgegaan in de bebouwde kom van Meppel en de naam bestaat nu nog als wijk.²⁶

Op zowel de kaart uit 1830-1855 (afbeelding 2.4) als op de kaart uit circa 1902 (afbeelding 2.5) is te zien dat het plangebied in een gebied ligt dat wordt gekenmerkt door verschillende weiland- en bouwlandpercelen die rondom de direct ten noordoosten, oosten en zuidoosten van het plangebied gelegen boerderijen behoren. Het plangebied ligt binnen twee weilandpercelen. Op de kaart uit circa 1902 (afbeelding 2.5) zijn deze weilandpercelen gescheiden door een groenstrook die dwars door het plangebied loopt in west-oostelijke richting.

De groenstroken lijken niet meer aanwezig te zijn op de kaart uit 1954 (afbeelding 2.6). Het plangebied blijft onbebouwd en is in gebruik als weiland. Op basis van bestudering van laat 20^e eeuwse topografische kaarten komt naar voren dat de huidige wijk waarin het plangebied ligt tussen 1974 en 1988 is gebouwd.²⁷

²⁰ Gerding 1991, 25.

²¹ Gerding 1991, 26-27.

²² Van Berkel en Sampsonius 2005, 293.

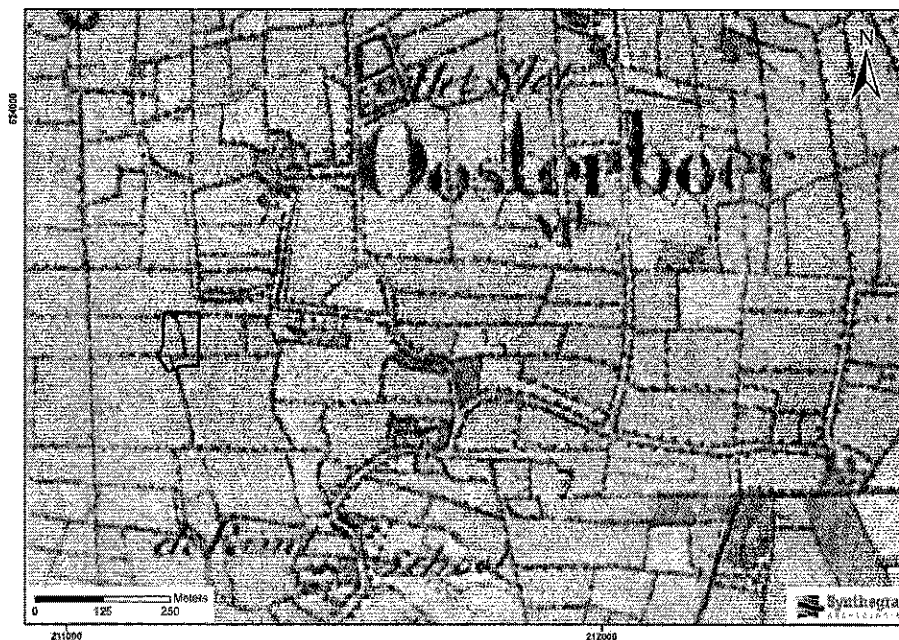
²³ Sitboka 1994, 28.

²⁴ Van Berkel en Sampsonius 2005, 338.

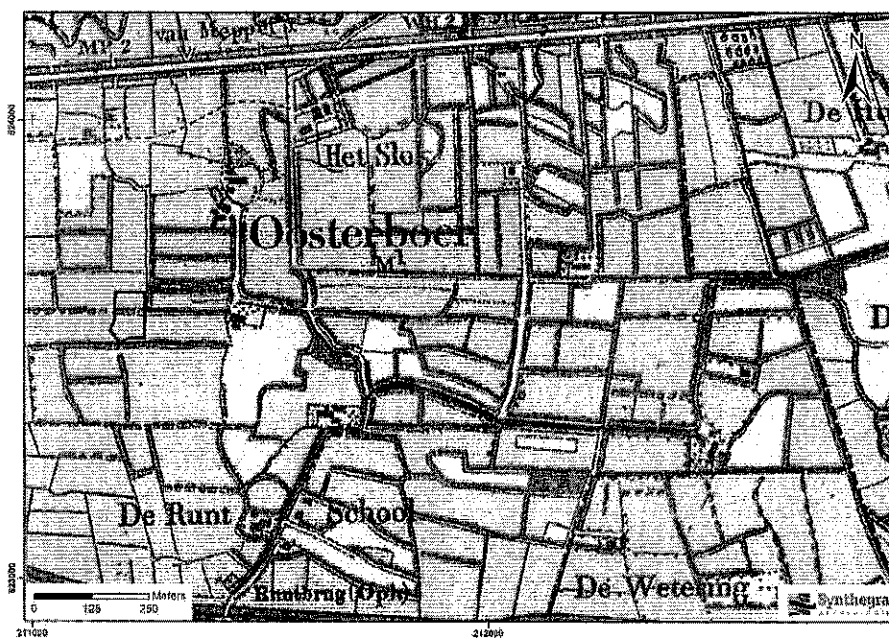
²⁵ www.oudmeppel.nl

²⁶ www.encyclopediedrenthe.nl/Oosterboer

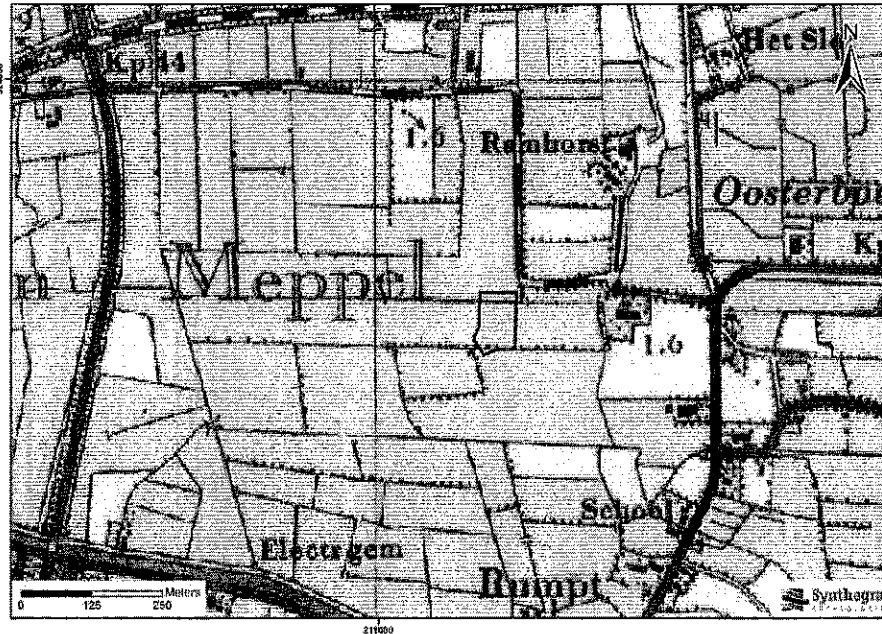
²⁷ www.watwaswaar.nl

Afbeelding 2.4: Ligging van het plangebied op de kaart uit circa 1830-1855, aangegeven met het rode kader (Bron: Wolters Noordhoff Atlasproducties 1990, Oost-Nederland, blad 19).

Afbeelding 2.5: Ligging van het plangebied op de kaart uit 1902, aangegeven met het rode kader (Bron: Uitgeverij Nieuwland 2005, Drenthe, blad 399).

Afbeelding 2.6: Ligging van het plangebied op de kaart uit circa 1954, aangegeven met het blauwe kader (Bron: www.watwaswaar.nl).

Bodemverstoring

Waarschijnlijk zijn grote delen van het plangebied verstoord geraakt als gevolg van de huidige bebouwing die tussen 1974 en 1988 werd gebouwd. Ter plaatse van de uitbreidingen (afbeelding 1.1, blauwe kaders) is de bodem mogelijk ook verstoord als gevolg van de aanleg van de huidige parkeerplaatsen en de aanleg van de bouwputten voor de huidige bebouwing.

Binnen het plangebied zijn geen bodemverontreinigingen bekend en is geen sprake van bijvoorbeeld ondergrondse olietanks, benzinepompinstallaties en dergelijke, waardoor archeologische resten mogelijk verloren zijn gegaan.²⁸

²⁸ www.bodemloket.nl

2.5 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van bovenstaand bureauonderzoek is voor het plangebied een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld, waarvan de essentie is weergegeven in tabel 2.1.

Op zowel de IKAW (bijlage 2) als op de archeologische verwachtingskaart van de provincie Drenthe is het plangebied niet gekarteerd, vanwege de ligging in bebouwd gebied. De verwachtingskaart van de provincie Drenthe is gebaseerd op de IKAW.

Het landschap heeft met name voor de prehistorische mens een belangrijke rol gespeeld in de keuze voor een bewoningsplaats. Het plangebied ligt relatief laag in een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden, eventueel afgedekt met een veenlaag. Gezien de ouderdom van het dekzand kunnen in het plangebied archeologische resten vanaf het laat-paleolithicum aanwezig zijn.

Als woon- en verblijfplaats hebben de jager-verzamelaars vaak voor de flanken van hoger liggende terreingedeelten in het landschap gekozen, bij voorkeur in de buurt van water. De hogere dekzandwelingen en dekzandruggen vormen in deze periode ideale bewoningslocaties. In het mesolithicum ontstaan de beekdalen en zijn de hogere dekzandwelingen langs de beekdalen van de Reest en de Wold Aa aantrekkelijke bewoningsplaatsen. Het plangebied ligt relatief laag in de dekzandvlakte en is daarom onaantrekkelijk geweest voor bewoning. Daarom is aan het plangebied een lage verwachting toegekend voor vuursteenvindplaatsen uit het laat-paleolithicum en mesolithicum.

Vanaf het neolithicum zijn de eerste landbouwculturen ontstaan die gekenmerkt worden door (semi)sedentaire nederzettingen. Ook in deze perioden zullen de mensen hun voorkeur hebben gegeven aan de hogere terreindelen. Bovendien bestaan de lagere delen in deze periode uit veenmoerassen, die ongeschikt zijn voor bewoning. Mogelijk is het plangebied onderdeel geweest van een veengebied. Het ligt in ieder geval relatief laag in de dekzandvlakte. Daarom is aan het plangebied een lage verwachting toegekend voor nederzittingsresten uit het neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen.

Vanaf de late middeleeuwen is een deel van de veengebieden ontgonnen en is het gebied bewoonbaar gemaakt. Het plangebied ligt ten westen van het voormalige en van oorsprong laatmiddeleeuwse buurtschap Oosterboer. Uit bestudering van historisch kaartmateriaal komt naar voren dat het plangebied onderdeel uitmaakte van de weilandpercelen van de marke Oosterboer die rondom de boerderijerven van het buurtschap lagen. Er zijn geen vondsten bekend in de directe of wijde omgeving van het plangebied. Het plangebied en de directe omgeving ging in de tweede helft van de 20^e eeuw op in de huidige wijk Oosterboer en maakt onderdeel uit van de bebouwde kom van Meppel. Om bovenstaande redenen wordt een lage verwachting toegekend voor nederzittingsresten uit de periode late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd.

Periode	Verwachting	Verwachte kenmerken vindplaats	Diepteligging sporen
laat-paleolithicum – mesolithicum	laag	Bewoningssporen, tijdelijke kampementen: vuursteen artefacten, haardkuilen	Vanaf het maaiveld, eventueel onder een dunne veenlaag
neolithicum – vroege middeleeuwen	laag	Nederzetting: cultuurlaag, fragmenten aardewerk, natuursteen, gebruiksvoorwerpen	Onder de bouwvoor, eventueel onder een dunne veenlaag (vanaf circa 30 cm beneden maaiveld)
late middeleeuwen – nieuwe tijd	laag		

Tabel 2.1: Archeologische verwachting per periode.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Inleiding

Het doel van het archeologisch bureauonderzoek was het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Voor het plangebied geldt een lage verwachting voor zowel vuursteenvindplaatsen uit het laat-paleolithicum en mesolithicum als voor nederzettingsresten uit het neolithicum tot en met de nieuwe tijd.

3.2 Conclusies / beantwoording onderzoeksvragen

- *Wat is de opbouw van de ondergrond en het verwachte bodemtype?*
In de ondergrond bevinden zich fluvioperiglaciale afzettingen (Formatie van Bortel) bedekt met dekzand (Laagpakket van Wierden, Formatie van Bortel). In het dekzand zijn podzolgronden of eerdgronden ontwikkeld. Eventueel is het dekzand afgedekt met een dunne veenlaag.
- *Zijn er binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, wat is de locatie, omvang, diepteligging, aard, kwaliteit, datering en de landschappelijke context daarvan?*
Er zijn geen archeologische monumenten, waarnemingen of vondsten bekend in het plangebied of in de (directe) omgeving hiervan.
- *Wat is de archeologische verwachting van het gebied buiten de reeds bekende AMK-terreinen?*
Op zowel de IKAW (bijlage 2) als op de archeologische verwachtingskaart van de provincie Drenthe is het plangebied niet gekarteerd, vanwege de ligging in bebouwd gebied. De verwachtingskaart van de provincie Drenthe is gebaseerd op de IKAW.
Uit de opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting blijkt dat voor het plangebied een lage verwachting voor zowel vuursteenvindplaatsen uit het laat-paleolithicum en mesolithicum als voor nederzettingsresten uit het neolithicum tot en met de nieuwe tijd.
- *Zijn er binnen de verwachtingszones specifieke aandachtslocaties aan te geven (zandkoppen of -ruggen, veentjes, historische bebouwing en infrastructuur)?*
Het plangebied ligt waarschijnlijk in een laaggelegen vlakte van ten dele verspoelde dekzanden waar podzolgronden of eerdgronden zijn ontwikkeld. Eventueel is het dekzand afgedekt met een dunne veenlaag. Er zijn geen aandachtslocaties bekend in het plangebied die duiden op de aanwezigheid van archeologische resten.
- *Wat is er bekend over bodemverstorende ingrepen in het plangebied? Is er bijvoorbeeld informatie over ontgroningen, bodemsaneringen, egalisaties, diepploegen en landinrichting?*
Waarschijnlijk zijn grote delen van het plangebied verstoord geraakt als gevolg van de huidige bebouwing die tussen 1974 en 1988 werd gebouwd. Ter plaatse van de uitbreidingen (afbeelding 1.1, blauwe kaders) is de bodem mogelijk ook verstoord als gevolg van de aanleg van de huidige parkeerplaatsen en de aanleg van de bouwputten voor de huidige bebouwing. Binnen het plangebied zijn geen bodemverontreinigingen of saneringen bekend.
- *Welk vervolgonderzoek is er nodig om de door het bureauonderzoek in beeld gebrachte specifieke archeologische verwachting te toetsen?*
Gezien de lage archeologische verwachting voor alle perioden wordt geen vervolgonderzoek nodig geacht.

3.3 Aanbevelingen

Op grond van de resultaten van het onderzoek wordt voor het plangebied geen vervolgonderzoek geadviseerd. Er geldt een lage archeologische verwachting voor alle perioden en de voorgenomen uitbreiding is van een geringe oppervlakte en is mogelijk al verstoord als gevolg van de huidige bebouwing en de aanleg van de parkeerplaats.

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectieadvies. Met nadruk willen wij de opdrachtgever erop wijzen dat dit selectieadvies nog niet betekent dat al bodemverstorende activiteiten of daarop voorbereidende activiteiten kunnen worden ondernomen. De resultaten van dit onderzoek zijn beoordeeld door het bevoegd gezag (gemeente Meppel), die vervolgens een selectiebesluit neemt.

Er is geprobeerd een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden. De aanwezigheid van archeologische sporen of resten in het plangebied kan nooit volledig worden uitgesloten. Synthegra bv wil de opdrachtgever er daarom op wijzen, dat mochten er tijdens de geplande werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen dan geldt conform artikel 53 van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg²⁹ een meldingsplicht bij het bevoegd gezag, de gemeente Meppel.

²⁹ WAMZ, 2007.

4 Samenvatting

4.1 Inleiding

Synthegra heeft in opdracht van Search Ingenieursbureau een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een terrein aan de Ruskenstuk in Meppel (afbeelding 1.1, rode kader). De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen uitbreiding van een winkelcentrum. De oppervlakte van de uitbreidingen binnen het terrein bedragen in totaal circa 290 m² (afbeelding 1.1, blauwe kaders).

De diepte van de toekomstige bodemverstoring is op dit moment onbekend, maar uitgaande van de aanleg van bouwputten voor de bebouwing zal de bodem waarschijnlijk tot in het archeologische niveau worden verstoord, dat in dit gebied vanaf 30 cm beneden maaiveld verwacht kan worden.

4.2 Specifieke archeologische verwachting

Het plangebied ligt waarschijnlijk in een laaggelegen vlakte van ten dele verspoelde dekzanden waar podzolgronden of eerdgronden zijn ontwikkeld. Eventueel is het dekzand afgedekt met een dunne veenlaag. Er zijn geen aandachtslocaties bekend in het plangebied die duiden op de aanwezigheid van archeologische resten. Er zijn geen archeologische monumenten, waarnemingen of vondsten bekend in het plangebied of in de (directe) omgeving hiervan. Het plangebied heeft voor zover bekend tot aan het einde van de 20^e eeuw bestaan uit weiland.

Er geldt een lage verwachting voor zowel vuursteenvindplaatsen uit het laat-paleolithicum en mesolithicum als voor nederzettingsresten uit het neolithicum tot en met de nieuwe tijd.

4.3 Aanbeveling

Op grond van de resultaten van het onderzoek wordt voor het plangebied geen vervolgonderzoek geadviseerd. Er geldt een lage archeologische verwachting voor alle perioden en de voorgenomen uitbreiding is van een geringe oppervlakte en is mogelijk al verstoord als gevolg van de huidige bebouwing en de aanleg van de parkeerplaats.

Project: Bureauonderzoek, Ruskenstuk te Meppel
Projectnummer: S100056

Literatuur en kaarten

Literatuur

Bakker, H. de en J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland, de hogere niveaus*. Staring Centrum, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land*. Van Gorcum, Assen.

Berkel, G. van, en K. Samplonius, 2006: *Nederlandse plaatsnamen. Herkomst en Historie*. Prisma, Utrecht.

DLO-Staring Centrum, 1994: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, toelichting bij kaartblad 21 Oost Zwolle*. Wageningen.

Gerding, M.A.W., 1991: *Geschiedenis van Meppel*, Meppel.

Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer, 2006a: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1*. SIKB, Gouda.

Kaarten

DLO-Staring Centrum, 1994: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, blad 21 Oost Zwolle*. Wageningen.

TNO Bouw en Ondergrond, 2008: *Geologische overzichtskaart van Nederland 1:600.000* (www.dinoloket.nl)

Uitgeverij Nieuwland, 2005: *Grote Historische Atlas van Drenthe, ca. 1905, schaal 1:25.000*. Tilburg.

Wolters Noordhoff Atlasproducties, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland; 3 Oost Nederland 1830-1855, schaal 1:50.000*, Groningen.

Internet (geraadpleegd maart 2010)

www.archis2.archis.nl

www.ahn.nl

www.bodemloket.nl

www.dinoloket.nl

www.encyclopediedrenthe.nl

www.nl.wikipedia.org

www.oudmeppel.nl

www.watwaswaar.nl

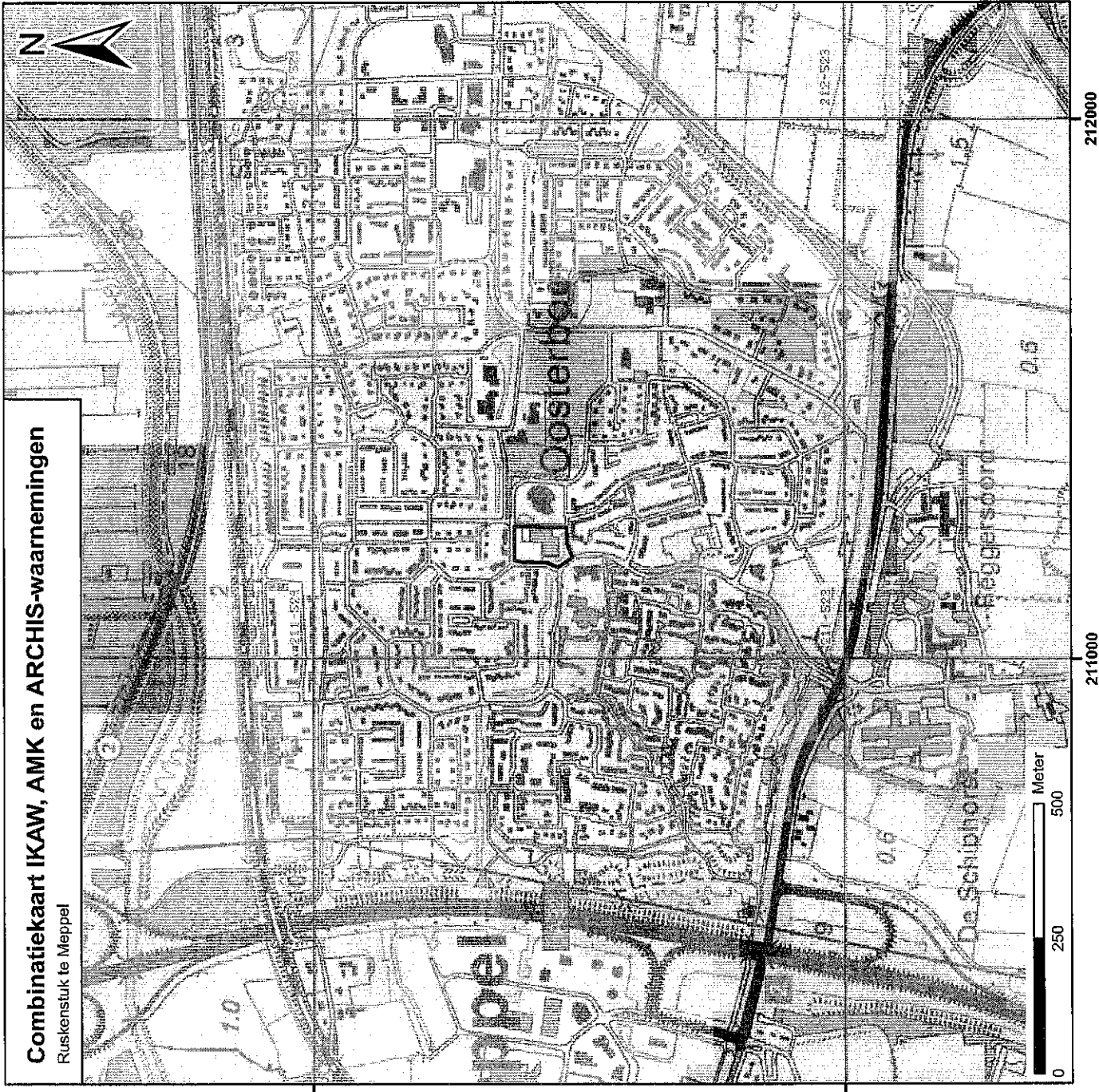
Bijlagen:

**Bijlage 1: Overzicht van relevante geologische en archeologische
 tijdvakken**

Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden	
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd	
-1500				Vb1		Middeleeuwen	
-450 0 12				Va		Romeinse tijd	
-800	815	Midden	Subborea koeler droger	IVb	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk > 1% invloed landbouw (granen)	Bronstijd	
-2000	2650			IVa		Neolithicum	
-3755	5000	Vroeg	Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol		Mesolithicum
-4900							
-5300							
-7020	8000	Vroeg	Borea warmer	II	den overheerst hazelaar, eik, iep, linde, es	Mesolithicum	
-8240	9000		Preborea warmer	I	eerst berk en later den overheersend		
-8800		Laat-Pleistoceen Weichselien (ijstijd)	Laat- Weichselien (Laat- Glaciaal)	Late Dryas	LW III	parklandschap	Laat-Paleolithicum
11.755	10.150			Allerød	LW II	dennen- en berkenbossen	
12.745	10.800			Vroege Dryas	LW I	open parklandschap	
13.675	11.800			Bølling		open vegetatie met kruiden en berkenbomen	
14.025	12.000	Laat-Pleistoceen Weichselien (ijstijd)	Midden- Weichselien (Pleniglaciaal)			perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	Midden-Paleolithicum
15.700	13.000						
-35.000		Eemien (warme periode)			loofbos	Midden-Paleolithicum	
75.000		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)				
115.000							
130.000							
-300.000							

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenberghe (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotoop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holoceen. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Bijlage 2: Combinatiekaart IKAW, AMK en ARCHIS-waarnemingen

Combinatiekaart IKAW, AMK en ARCHIS-waarnemingen
 Ruskenstuk te Meppel

Legenda

onderzoeksmeldingen

Archeologisch monument + monumentnummer

Terrain van archeologische betekenis

Terrain van archeologische waarde

Terrain van hoge archeologische waarde

Terrain van zeer hoge archeologische waarde

Terrain van zeer hoge archeologische waarde, beschermd

archeologische verwachting trefkans

hoog (water)

middelhoog (water)

laag (water)

water

hoog

middelhoog

laag

zeer laag

niet gekarteerd

onbekend

begrenzing plangebied

S:\00005_KAW_Combi_04012010_JH_1.0

212000

211000